

DOSSIER

WAT WERKT BIJ eigen regie

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Colofon

Auteurs: Thea Meinema

Met dank aan: Marja van Middelaar, Anne-Marie van Bergen, Anouk Poll, Ellen Oosterkamp, Lineke Verkooijen en Jenny Boumans

Eindredactie: Esther den Breejen

Redactie: Esther den Breejen, Hanneke Mateman, Jeske van der Waerden

Vormgeving: De Boer & Van Dorst (Typetank)

Infographics: De Boer & Van Dorst (Typetank)

Bestellen: www.movisie.nl

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding:
© Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken

De inhoud van deze publicatie is met grote zorg samengesteld.
Desondanks is Movisie niet aansprakelijk voor de eventuele schade die ontstaat door het gebruik van deze informatie.

november 2017

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Inhoud

Samenvatting	4
1. Feiten en cijfers	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Opbouw dossier	7
1.3 Begrip: eigen regie	8
1.4 Doelgroep	11
2 Context	12
2.1 Dilemma's	13
3 Wat werkt bij eigen regie?	15
3.1 Werkzame elementen	15
3.2 Competenties van uitvoerders	19
3.3 Veelbelovende aanpakken	21
3.4 Conclusies	24
4 Bronnenlijst	25
Bijlage 1 Eigen regie versterkende competenties en houdingsaspecten van professionals	28

Samenvatting

Wanneer mensen in situaties verkeren waarin ze voor korte of langere tijd een beroep moeten doen op hulp of ondersteuning, is de keuze maar al te vaak beperkt. Zij zijn overgeleverd aan wat er voorhanden is of wat de hulpverlener vindt dat er moet gebeuren. Juist het feit dat iemand de regie over zijn of haar situatie kwijt is, maakt dat iemand kwetsbaar is en zich onzeker voelt. De regie hoort bij hen, maar wordt maar al te vaak, en meestal met goede bedoelingen, afgenomen.

Sociaal domein

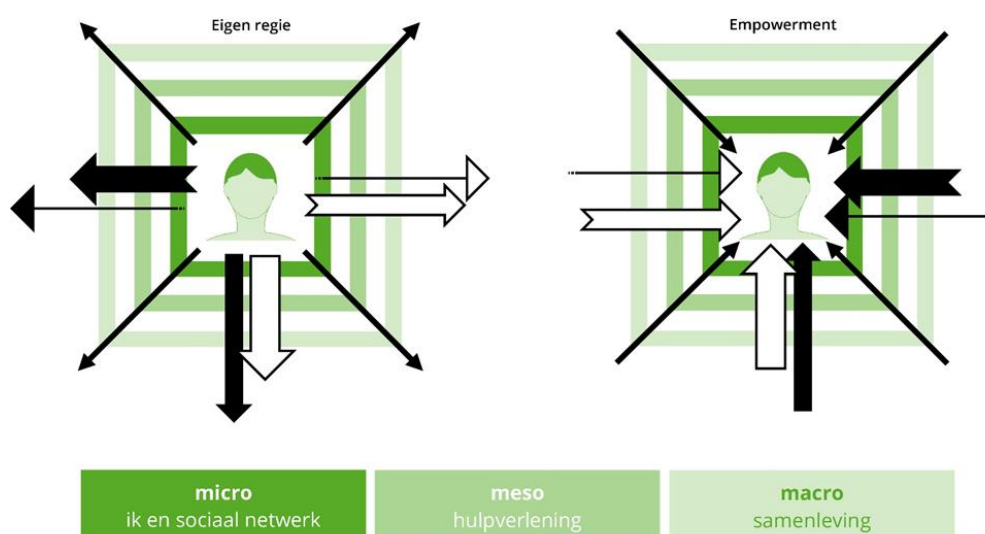
Binnen het sociale domein zijn de kanteling en de transformatie nog niet afgerond. Bij de inrichting van hulp en dienstverlening en van de professionele benadering wordt de kern nog niet gevormd door de burger die het recht heeft op eigen regie over zijn leven. Eigen regie wordt binnen het domein nog te vaak gebruikt om zelfredzaam aan te duiden. Maar wanneer mensen niet zelfredzaam zijn, is het juist belangrijk om hun eigen regie te ondersteunen.

Definitie

Iedereen voert in principe eigen regie over zijn of haar leven. Voor professionals is het belangrijk dat ze dit 'voeren van de eigen regie' niet onnodig belemmeren of hinderen. Eigen regie betekent dus dat een persoon, eventueel bijgestaan door naasten, zélf bepaalt wie welke hulp verleent of ondersteuning biedt en op welke manier dit gebeurt. In dit Wat Werkt dossier wordt eigen regie als volgt gedefinieerd: *regie over alle domeinen van het eigen leven én alles wat naar eigen inzicht nodig is om een goed leven te leiden.*

Relatie Empowerment

Empowerment is een complex begrip dat veel raakvlakken heeft met eigen regie. Empowerment is niet alleen gericht op kracht, maar ook op macht. Onderzoekers wijzen erop dat empowerment van oudsher is verbonden met een collectieve emancipatiebeweging van sociaal achtergestelde groepen. Eigen regie kent ook die twee kanten. Eigen regie is niet alleen gericht op de mogelijkheid van individuen om zelf keuzes te maken over de inrichting van het eigen leven, maar ook de mogelijkheid om individueel en collectief af te dwingen die keuzes te kunnen en te mogen maken. Waar empowerment zich met name richt op het proces van subjectwording, de vorming van de zelfstandige, kritische, empathische, democratische persoon, houdt eigen regie verband met wat mensen willen, wat ze kunnen en wat ze mogen doen.

Context

In het Nederlandse overheidsbeleid is in de afgelopen jaren steeds meer de nadruk komen te liggen op eigen kracht, eigen verantwoordelijkheid en eigen regie. Dit heeft twee kanten: aan de ene kant zorgt de nadruk op eigen kracht, in plaats van de vanzelfsprekende hulp en ondersteuning vanuit de overheid, ervoor dat mensen meer voor elkaar gaan zorgen. Daardoor neemt het beroep af op ondersteuning en zorg. Maar aan de andere kant krijgt de overheid, landelijk en lokaal, door de nadruk op eigen kracht de kans om te bezuinigen op de groeiende zorguitgaven.

De WRR signaleert in 2017 dat er grenzen zijn aan de zelfredzaamheid van burgers. Niet alle burgers hebben in aanleg gelijke kansen op zelfredzaamheid. De WRR maakt daarin onderscheid tussen denkvermogen en 'doenvermogen'. De overheid heeft soms te hoge verwachtingen van het vermogen tot handelen van burgers. Het huidige systeem van informeren en sanctioneren is gebouwd op deze aanname, waarbij het onvermogen om te handelen leidt tot sancties die mensen nog veel meer in de problemen brengen. De WRR adviseert de overheid om een realistischer perspectief te kiezen, meer rekening te houden met het beperkte doenvermogen van groepen burgers, met name in situaties van stress en mentale belasting die bijvoorbeeld veroorzaakt worden door armoede en schulden. Iemands persoonlijke omstandigheden zijn van invloed op zijn handelen. Professionals moeten oog hebben voor de problemen op andere levensdomeinen. Door degene om wie het gaat zoveel mogelijk zelf te laten bepalen welke aanpak of interventies ingezet wordt, door wie en op welk moment, wordt hij of zij zelf eigenaar van die aanpak.

Dilemma's

Eigen regie vraagt om een wezenlijk andere houding van dienstverleners en professionals. Deze geven nog veelvuldig toe aan de 'reparatie-reflex' in plaats van de cliënt daadwerkelijk 'te laten' en de regie aan hen over te laten. Het voelt ongemakkelijk voor hen om los te laten zonder zeker te weten of het goed zal gaan. Eigen regie leidt ook tot normatieve discussies en afwegingen. Wie bepaalt uiteindelijk wat goed is voor wie? Waar moeten de kosten van zo'n beslissing worden neergelegd? Hoe ver strekt het recht op eigen regie in de onderstaande voorbeelden?

- Een jongeman van een jaar of 25, die een extra nierdialyse krijgt bij het centrum, zodat hij vervolgens flink biertjes kan drinken met zijn vrienden.
- Een oudere meneer die wel zelf kan douchen, maar daar op dinsdag hulp bij vraagt zodat hij nog voldoende energie overhoudt om naar de bingomiddag te gaan en daar bekenden te ontmoeten.
- Een dakloze die een huis nodig heeft waarin hij de stopcontacten mag afplakken met aluminiumfolie omdat hij gevoelig is voor elektriciteit. En dat hij desnoods mag slopen zonder dat hij te horen krijgt dat hij zich niet genoeg aanpast.

Professionals in zorg en welzijn moeten respecteren dat de cliënt zijn of haar leven zelf, naar eigen keuze, inricht. De cliënt moet de mogelijkheid krijgen om keuzes te maken en samen met zijn netwerk te beslissen over de inrichting van zijn leven. Uitgangspunten zijn gelijkwaardigheid, gericht zijn op wensen en mogelijkheden om samen te zoeken naar duurzame oplossingen die passen bij iemands belevingswereld. Mensen moeten ruimte krijgen om de eigen regie te voeren. Dat betekent dat de voorwaarde moet worden gecreëerd dat beroepskrachten ook organisatorische en regelruimte krijgen om de eigen regie van burgers te kunnen ondersteunen. Daarnaast vraagt het versterken van de eigen regie ook het nodige van de organisatie, waaronder het ruimte laten voor eigen inbreng en het ontplooiën van initiatieven.

Werkzame elementen

De werkzame elementen van eigen regie zijn eigenaarschap, eigen kracht, motivatie en contacten.

- 1 Eigenaarschap: een mens is eigenaar van zijn eigen leven en de daarbinnen te nemen keuzes.
- 2 Kracht: het vermogen om zelf te beslissen, bepaald door eigen kennis, vaardigheden, zelfvertrouwen en handelingsruimte.
- 3 Motivatie: dat wat iemand motiveert, persoonlijke waarden, een goed leven volgens eigen inzicht.
- 4 Contacten: iets betekenen voor anderen en delen van plezier en zorgen.

Voor een onderbouwing van deze vier elementen van eigen regie is er een *search* gedaan naar effectieve interventies met als trefwoord 'eigen regie'. De volgende theorieën zijn gevonden:

- Eigenaarschap – Carl Roger's client-centered therapy legt sterk de nadruk op de centrale positie van de cliënt en diens behoefte aan positieve en onvoorwaardelijke waardering.
- Kracht – Dennis Saalebey beschrijft het strenghts perspective om de destructieve nadruk te doorbreken op wat er niet goed is, wat ontbreekt en wat abnormaal is.
- Motivatie – de self-determination theory van Edward Deci en Richard Ryan benadrukt dat intrinsieke motivatie het gevoel van ervaren competentie en autonomie vergroot.
- Contacten – Andries Baart bepleit met de presentiebenadering dat met name kwetsbare mensen gekend en erkend worden, zodat aan hun behoeften en vragen op een respectvolle en responsieve wijze wordt tegemoetgekomen.

Competenties uitvoerders

Er is veel geschreven over de competenties die professionele ondersteuners in zorg en welzijn moeten hebben om de eigen regie van cliënten te respecteren en te garanderen. We onderscheiden de volgende competenties die professionals nodig hebben voor het handelen in relatie tot de cliënt:

- Werken in de natuurlijke omgeving van cliënten.
- Het opbouwen van een gelijkwaardige en respectvolle relatie met de cliënt.
- Actief luisteren en de juiste vragen stellen.
- Monitoren van omstandigheden/wensen en bronnen en mogelijkheden van de cliënt.
- Een krachtgerichte houding, gericht op het herkennen, benoemen en versterken van krachten.
- De regie zo veel mogelijk bij de cliënt laten: informeren en op verzoek adviseren.
- De professionele deskundigheid inzetten wanneer de cliënt erom vraagt.

Veelbelovende aanpakken

- Zelfhulp en lotgenotencontact: mensen met dezelfde soort problemen hebben veel baat bij elkaar. Dit lotgenotencontact kan veel verschillende vormen aannemen, zoals bijvoorbeeld zelfhulporganisaties of lotgenotengroepen, maar ook opvang in zelfbeheer.
- Ervaringsdeskundigheid: een 'insider-perspectief' is van onschatbare waarde bij het begrijpen, en kunnen delen, van de situatie van mensen met soortgelijke problemen en ervaringen.
- Zelforganisatie en zelfbeheer: de zelfregiecentra zijn goede voorbeelden van zelforganisaties, zoals het sociale uitzendbureau voor ervaringsdeskundigen.
Interventies: in de databank Effectieve Sociale Interventies staan verschillende interventies die zich geheel of ten dele richten op de ondersteuning van eigen regie (Individuele Rehabilitatie Benadering, Krachtwerk, Maatschappelijke opvang in zelfbeheer).
- Instrumenten voor de cliënt: Samen1plan is een web-gebaseerd hulpverleningsplan dat eigendom is van de cliënt. Crisiskaart® is een klein persoonlijk document (codicil) dat door mensen zelf wordt opgesteld. Onafhankelijke cliëntondersteuning voor burgers die niet zo thuis zijn op een bepaald terrein.
- Instrumenten voor de beroepskracht: Het OER (Ondersteuning Eigen Regievoering) -model is een procesmethode gebaseerd op zeven kenmerken die eigen regievoering ondersteunen.

1. Feiten en cijfers

1.1 Inleiding

Ieder mens heeft recht op, en baat bij, eigen regie. Professionals in zorg en welzijn moeten aansluiten bij de wensen van hun cliënten. Zij moeten respecteren dat de cliënt zijn of haar leven zelf, naar eigen keuze, inricht. De cliënt staat steeds meer in het middelpunt van de belangstelling. De verschuiving van de welzijnsstaat naar de participatiesamenleving legt nadrukkelijk de verantwoordelijkheid voor actieve betrokkenheid bij de burgers zelf. Bewoners worden geacht in de straat en in de wijk mee te denken en mee te doen, en ook de burens een handje te helpen als dat nodig is. De verschuiving van aanbodgerichte naar vraaggerichte zorg en dienstverlening vraagt van professionals dat zij cliënten en patiënten faciliteren om hun wensen, vragen en behoeften te articuleren. Alleen dan kan de benodigde hulpverlening aansluiten bij wat zij nodig hebben. Bij het bieden van hulp wordt allereerst gekeken naar wat mensen, al dan niet met behulp van hun eigen sociale netwerk, zelf kunnen doen. Eigen regie, eigen kracht en zelfredzaamheid komen hoog in het vaandel te staan.

Dit klinkt vanzelfsprekend, maar de praktijk is weerbarstig. Wanneer mensen in situaties verkeren waarin ze het voor korte of langere tijd niet alleen kunnen redden, is de keuze maar al te vaak beperkt. Zij zijn overgeleverd aan wat er voorhanden is of wat de hulpverlener vindt dat er moet gebeuren. Juist het feit dat iemand de regie over zijn of haar situatie kwijt is, maakt dat iemand kwetsbaarder wordt en zich onzeker voelt. De regie is van hen en hoort bij hen, maar wordt maar al te vaak, en meestal met goede bedoelingen, afgenomen.

In het Wat Werkt dossier staan de volgende vragen centraal:

- Wat maakt mogelijk dat mensen in kwetsbare situaties de regie (blijven) voeren over hun eigen leven en over alles wat naar hun inzicht nodig is om een goed leven te leiden?
- Wat weten we over wat er daadwerkelijk werkt om dit ook te realiseren?
- Wat is de bijdrage die professionals kunnen leveren aan de eigen regie?

1.2 Opbouw dossier

De basis voor dit Wat Werkt dossier wordt gevormd door een uitgebreide literatuur search. Voor de Nederlandse search zijn de termen zelfregie, eigen regie, eigen kracht, empowerment, zelfmanagement en zelfredzaamheid gebruikt. De daaruit resulterende lijst bevatte literatuur waarin deze begrippen worden verkend en afgebakend, vanuit het perspectief van de hulpverlener/het individu, en vanuit het perspectief van gemeente/organisator/beleid. Daarnaast bevatte de lijst literatuur over werkzame elementen, het begrip empowerment, en een theoretische onderbouwing van eigen regie.

Voor de buitenlandse search naar theoretische onderbouwing is gebruik gemaakt van de term *self-determination*, met als resultaat literatuur die de theorie van Deci en *self-determination* verklaart, uitlegt en toepast.

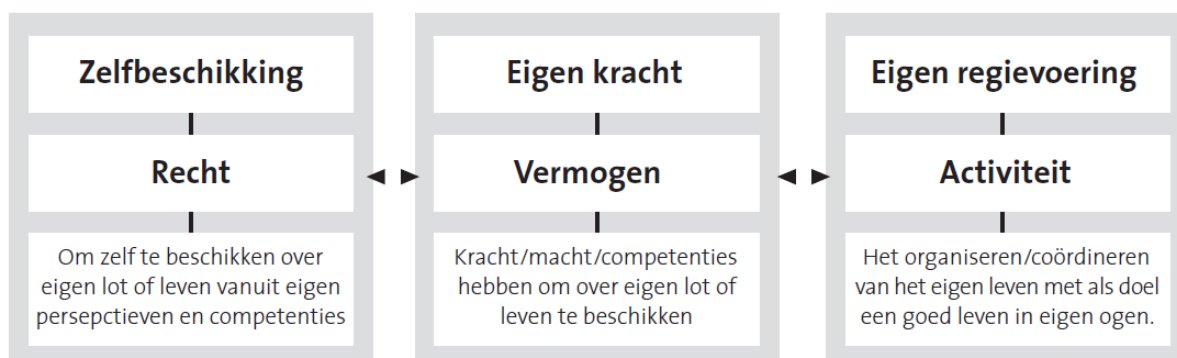
In het Wat Werkt dossier wordt de definitie van eigen regie afgezet tegen een aantal verwante begrippen en de context geschetst waarbinnen het begrip tot ontwikkeling is gekomen. Vervolgens wordt aandacht besteed aan werkzame elementen, de theoretische onderbouwing ervan, en de competenties die eigen regie vraagt van professionals in het sociale domein. Aan het eind worden een aantal instrumenten kort beschreven.

1.3 Begrip: eigen regie

Eigen regie is een betrekkelijk 'jonge' term. Lineke Verkooijen meldt dat er in de periode dat zij haar proefschrift schreef over 'ondersteuning van eigen regievoering en vraaggestuurde zorg' nog geen definitie in de literatuur werd gevonden voor het begrip 'eigen regie'. Ook het zoeken op het internet op de zoekterm 'regievoering' leverde in 2001 nog geen enkele verwijzing op. In de periode daarna nam het aantal hits echter explosief toe, zowel op internet als in de literatuur (Verkooijen, 2006). Ook de term 'zelfregie' wordt veel gebruikt (Brink, 2012). Uiteindelijk is gekozen voor het gebruik van 'eigen regie' omdat de regie niet alleen de persoon zelf betreft, maar juist ook het eigen netwerk en het 'samen met anderen' regie voeren over het eigen leven.

Hoewel de term eigen regie tegenwoordig is ingeburgerd, is het begrip niet duidelijk afgebakend. Eigen regie lijkt soms inwisselbaar met begrippen als 'zelfredzaamheid' en 'eigen verantwoordelijkheid', en heeft veel raakvlakken met 'eigen kracht' en 'empowerment'. Deze termen overlappen deels en zorgen voor spraakverwarring. Er is behoefte aan afbakening van de begrippen en een duidelijke definitie van eigen regie. In de SCP-rapportage over het sociaal domein (2015) wordt ook geconstateerd dat 'eigen verantwoordelijkheid', 'eigen kracht', 'zelfredzaamheid' en 'eigen regie' de belangrijkste termen zijn die in wetgeving worden gehanteerd, maar dat ze niet in alle wetten identiek worden gebruikt en steeds een net iets andere invulling hebben. De betekenis is niet eenduidig en iedere gebruiker geeft er een eigen interpretatie aan. Dat werkt verwarring in de hand.

Verkooijen (2010) maakt onderscheid tussen zelfbeschikking, eigen kracht en eigen regievoering. Zij hanteert het volgende schema:

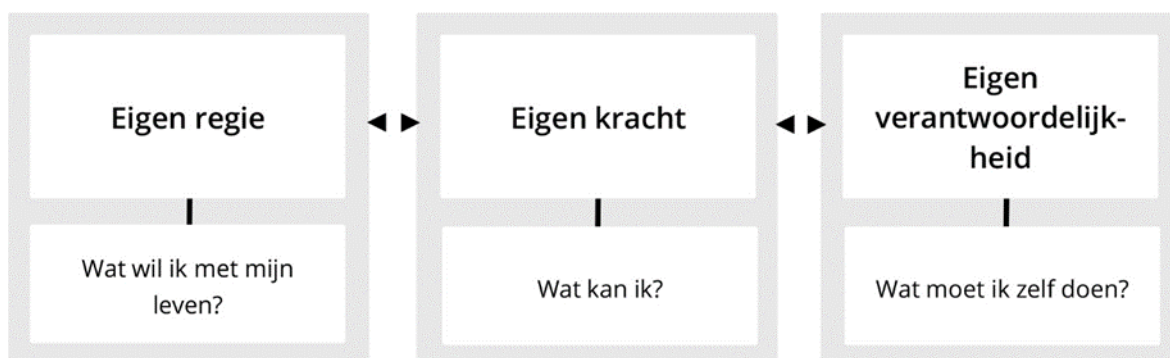
Figuur 1: Van inspraak naar invloed.

Relatie met eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid

In de afgelopen tien jaar is het begrip eigen regie geëvolueerd. Er wordt in toenemende mate nadruk gelegd op de eigen kracht en de eigen verantwoordelijkheid van burgers, om aan te geven dat de overheid niet meer vanzelfsprekend overal voor verantwoordelijk kan worden gesteld. De burger wordt geacht baat te hebben bij toenemende zelfredzaamheid, omdat het meer inzetten van eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid als gevolg heeft dat mensen zich sterker en steviger voelen. Maar de overheid wordt een dubbele agenda verweten, omdat ze ook meer grip wil krijgen op de overheidsuitgaven. De terugtrekkende overheid heeft baat bij zelfredzaamheid, omdat het ertoe leidt dat de burger minder, en minder snel, een beroep doet op hulp en ondersteuning. In de Wet Maatschappelijke Ondersteuning wordt zelfredzaamheid aangeduid als het vermogen om zelf oplossingen te zoeken voor problemen, of daarvoor in het eigen sociale netwerk mogelijkheden te zoeken. De Wmo doet een beroep op dit 'zelf doen'.

In het visiedocument van de Initiatiefgroep Eigen Regie (2013) wordt een helder onderscheid gemaakt tussen eigen regie, eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid: "Eigen regie gaat uit van wat iemand wil met zijn leven. Eigen kracht gaat over de mogelijkheden die iemand heeft zijn problemen aan te pakken samen met het eigen netwerk. Eigen verantwoordelijkheid gaat over de vraag wat iemand zelf moet doen." Oftewel eigen regie hoort het uitgangspunt van beleid te zijn en eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid volgen de eigen regie.

Figuur 2: van droom naar daad

De Initiatiefgroep Eigen Regie pleit voor een uniforme definitie van eigen regie in beleidstukken, waardoor het begrip als uitgangspunt en toetssteen van samenhangend beleid kan dienen.

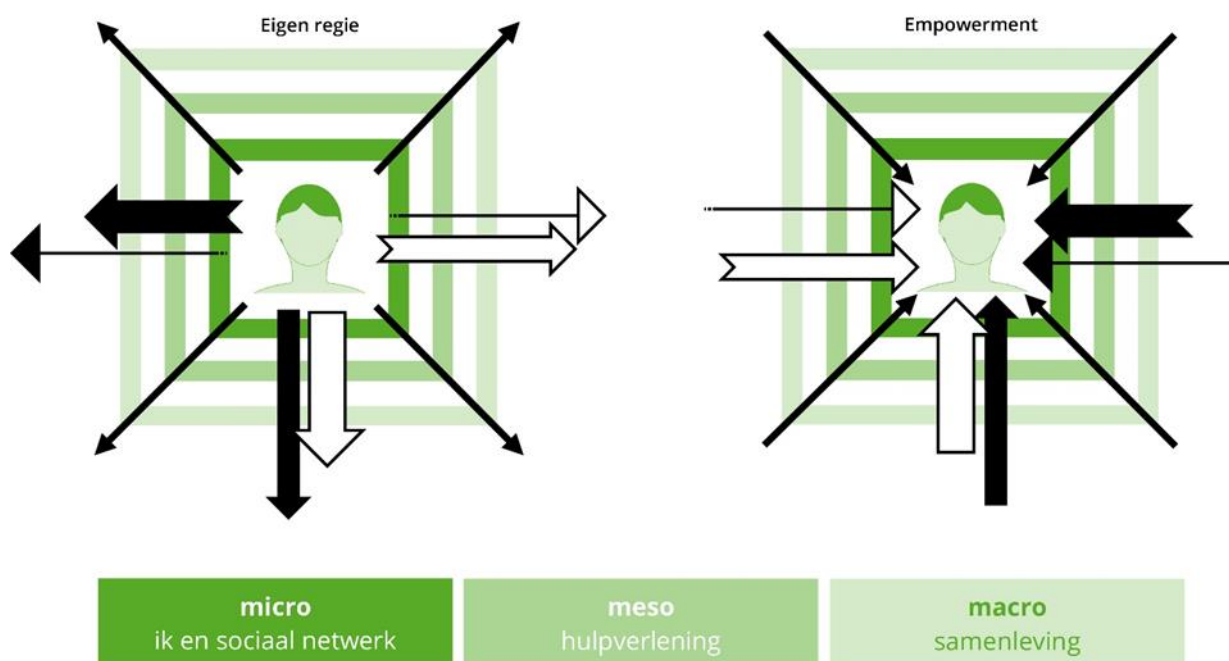
Relatie met empowerment

Empowerment is een complex begrip dat veel raakvlakken heeft met eigen regie. Jenny Boumans, onderzoeker bij het Trimbos-instituut, omschrijft het als volgt: 'De kern van empowerment is het aan het stuur zetten van de persoon, zonder diens kwetsbaarheden en ondersteuningsbehoeften te ontkennen.' (Boumans, 2015). Boumans formuleert voor empowerment de volgende vragen:

- Wat kunnen mensen zelf doen?
- Wat kunnen mensen samen doen?
- Wat kunnen professionals doen?
- Wat kan de samenleving doen?

Ook Tine van Regenmortel, hoogleraar sociaal werk aan de Katholieke Universiteit Leuven, beschrijft empowerment als een proces; 'Een proces van versterking waarbij individuen, organisaties en gemeenschappen grip krijgen op de eigen situatie en hun omgeving via het verwerpen van controle, het aanscherpen van kritisch bewustzijn en het stimuleren van participatie.' (Van Regenmortel, 2002). Empowerment is niet alleen gericht op kracht, maar ook op macht. Boumans wijst erop dat empowerment van oudsher is verbonden met een collectieve emancipatiebeweging van sociaal achtergestelde groepen. Empowerment moet dan ook worden gezien als 'een tweezijdig proces van subjectwording; een proces om meer persoonlijke kracht én maatschappelijke macht te verwerven.' (Boumans 2015, p. 21)

Eigen regie kent ook die twee kanten. Eigen regie is niet alleen gericht op de mogelijkheid van individuen om zelf keuzes te maken over de inrichting van het eigen leven, maar ook de mogelijkheid om individueel en collectief af te dwingen die keuzes te kunnen en te mogen maken. Eigen regie betekent dus dat mensen niet alleen de kracht maar ook de macht hebben om de regie te voeren over hun eigen leven, met de ondersteuning die zij daarbij mogelijk nodig hebben. Daarvoor is het noodzakelijk dat het systeem, het aanbod aan mogelijkheden en de bejegening door anderen ruimte bieden om die macht daadwerkelijk te kunnen uitvoeren. Die ruimte kan individueel en collectief worden geclaimd. Waar empowerment zich met name richt op het proces van subjectwording, de vorming van de zelfstandige, kritische, empathische, democratische persoon, houdt eigen regie verband met wat mensen willen, wat ze kunnen en wat ze mogen doen.

Figuur 3: de relatie tussen eigen regie en empowerment

Definitie

Iedereen voert in principe eigen regie over zijn of haar leven. Voor professionals is het belangrijk dat ze dit 'voeren van de eigen regie' niet onnodig belemmeren of hinderen. Eigen regie betekent dus dat een persoon, eventueel bijgestaan door naasten, zélf bepaalt wie welke hulp verleent of ondersteuning biedt en op welke manier dit gebeurt.

Voor het doel van dit Wat Werkt dossier wordt in navolging van Verkooijen eigen regie als volgt gedefinieerd: *Regie over alle domeinen van het eigen leven én alles wat naar eigen inzicht nodig is om een goed leven te leiden.*

Eigen regie is in deze definitie niet beperkt tot het domein van zorg maar raakt alle domeinen van het leven. Net zoals in [de definitie van positieve gezondheid](#), waar arts-onderzoeker Machteld Huber – met name op basis van de beleving van patiënten zelf – voornamelijk kiest voor het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren. Huber onderscheidt zes dimensies: lichaamsfuncties, mentale functies en beleving, spirituele/existentiële dimensie, kwaliteit van leven, sociaal-maatschappelijke participatie en dagelijks functioneren.

1.4 Doelgroep

Ieder mens komt in zijn of haar leven weleens in een kwetsbare situatie. Soms heeft een mens even hulp nodig in een moeilijke periode of is hij tijdelijk minder in staat om alles zelf te doen. Op die momenten is het goed om een beroep te kunnen doen op anderen, professionals of vrijwilligers, die met je mee denken of zich om je bekommeren. Ook al is het perspectief gericht op het oplossen van het acute probleem, het is belangrijk dat je zelf de beslissingen kunt nemen over wat je nodig hebt om het leven weer zelf op te kunnen pakken met behulp van strategieën die bij jou en je leefsituatie passen.

Figuur 4. Verdeling bevolking naar afhankelijkheid ondersteuning (Brink, 2013)

In deze piramide, ook gebruikt in de interventie Community Support, is gebruik gemaakt van de inschatting die De Boer en Van der Lans maakten van de verdeling van de bevolking naar afhankelijkheid van ondersteuning. Zij schatten in dat welzijnswerk een overheidstaak is voor een heel beperkte groep. 80 procent van de Nederlanders redt het bijna zijn gehele leven alleen of met behulp van het eigen netwerk. Bij 20 procent lukt dat niet, soms tijdelijk en soms permanent. Van de vijf procent die permanente steun nodig heeft om in regie te blijven, is een klein deel niet bij machte om überhaupt de regie ooit terug te krijgen.

Door een chronische ziekte of beperking bevinden sommige mensen zich blijvend in een kwetsbare situatie. Juist wanneer zelfstandig functioneren niet mogelijk is zonder hulp of ondersteuning van anderen, is het belangrijk dat mensen zelf de regie over hun leven in handen blijven houden. De afhankelijkheid van zorg- en dienstverlening brengt het risico met zich mee dat mensen zich niet meer in staat voelen om zelf te beslissen, waardoor hun autonomie ernstig kan worden aangetast. In de geestelijke gezondheidszorg is veel ervaring opgedaan met het herstel van mensen met kwetsbaarheden. Zij geven in een persoonlijk proces hun leven weer vorm. Dit betekent niet dat kwetsbaarheden verdwijnen, maar dat de mensen in staat zijn om hun persoonlijke situatie een plek te geven en de symptomen hun leven niet laten beheersen. Herstelgerichte *zorg* is daarmee gericht op persoonlijk herstel en niet alleen op het bestrijden van de ziekteverschijnselen (Boumans, 2012). In haar proefschrift over Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid in de psychiatrie (HEE) geeft Wilma Boevink (2017) aan dat er behoefte is aan meer weerspiegeling van de eigenheid, ervaringen en kennis van cliënten in de reguliere geestelijke gezondheidszorg. Zelfhulp en cliënt gestuurde initiatieven vormen een reactie op dat gebrek aan herkenning en leggen het accent meer op eigen regie, eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht in plaats van op het ageren tegen de macht van anderen of het reageren op andermans agenda.

2 Context

In het Nederlandse overheidsbeleid is in de afgelopen 10 tot 15 jaar steeds nadrukkelijker aandacht besteed aan eigen kracht, eigen verantwoordelijkheid en eigen regie. De redenering daarachter is dubbel: aan de ene kant zou de nadruk op eigen kracht, in plaats van de vanzelfsprekende hulp en ondersteuning vanuit de overheid, ervoor zorgen dat mensen meer voor elkaar gaan zorgen. Dit zorgt tegelijkertijd voor een afnemend beroep op ondersteuning en zorg. Dit stelt de overheid, landelijk en lokaal, in staat om te bezuinigen op de groeiende zorguitgaven.

In recente wetgeving in het sociale domein wordt in min of meer gelijklopende termen gesproken over zelfredzaamheid en meedoen in de samenleving alsof dat de verantwoordelijkheid is van de mensen zelf. Ondersteuning wordt pas ingezet als iemand 'niet op eigen kracht, met gebruikelijke hulp, met mantelzorg of met hulp van andere personen uit zijn sociale netwerk voldoende zelfredzaam is of in staat is tot participatie' (Wmo, 2015). Of 'het inschakelen, herstellen en versterken van de eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen van de jeugdige, zijn ouders en de personen die tot hun sociale omgeving behoren, waarbij voor zover mogelijk wordt uitgegaan van hun eigen inbreng' (Jeugdwet, art. 2.1, 2013).

Eigen regie als begrip is vooral ontwikkeld in de zorgsector. Zelfbeschikking en autonomie zijn uitgebreid onderwerp van studie in de relatie tussen arts en patiënt. In hun inleiding over zelfbeschikking in de ethiek maken Widdershoven & Jansen (2013) onderscheid tussen paternalisme, autonomie als negatieve vrijheid en autonomie als positieve vrijheid. Zij beschrijven een verschuiving in verantwoordelijkheden tussen arts en patiënt. De arts draagt niet langer de verantwoordelijkheid voor beslissingen (paternalisme), maar de patiënt is ook niet uitsluitend degene die besluit op basis van de informatie die de arts biedt (negatieve vrijheid). Autonomie als positieve vrijheid vraagt dat arts en patiënt perspectieven uitwisselen en komen tot gezamenlijke besluitvorming (*shared decision making*): 'het nemen van een beslissing die recht doet aan de waarden van zowel de arts als de patiënt, en waarin beiden zich kunnen vinden.' Op deze manier wordt zelfbeschikking als keuzevrijheid ingeperkt, om zelfbeschikking in termen van het eigen leven te kunnen bevorderen. Ook de Commissie Zorgberoepen pleit er in het tweede advies voor dat professionals in zorg en welzijn bekwaamheden verwerven bekwaamheden op het gebied van het ondersteunen van burgers (en hun netwerken) in relatie tot veerkracht en eigen regie, waaronder gezamenlijke besluitvorming.

De WRR signaleert in het rapport 'Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op zelfredzaamheid' (2017) dat er grenzen zijn aan de zelfredzaamheid van burgers. Niet alle burgers hebben in aanleg gelijke kansen op redzaamheid. In het rapport wordt onderscheid gemaakt tussen denkvermogen en 'doenvermogen'. De overheid heeft soms te hoge verwachtingen van het vermogen tot handelen van burgers. Het huidige systeem van informeren en sanctioneren is gebouwd op deze aanname, waarbij het onvermogen om te handelen leidt tot sancties die mensen nog veel meer in de problemen brengen. De overheid wordt geadviseerd om een realistisch perspectief te kiezen, meer rekening te houden met het beperkte doenvermogen van groepen burgers, met name in situaties van stress en mentale belasting. Ook adviseert de WRR de overheid in de uitvoering van beleid een meer persoonlijke, proportionele en gedifferentieerde aanpak te kiezen. Burgers, cliënten en patiënten worden hierdoor uitgenodigd zo veel mogelijk zelf invloed uit te oefenen op hun eigen leven en de eventuele zorg en ondersteuning. Door degene om wie het gaat zoveel mogelijk zelf te laten bepalen welke aanpak of interventies ingezet wordt, door wie en op welk moment, wordt hij of zij zelf eigenaar van die aanpak.

2.1 Dilemma's

De nadruk op eigen mogelijkheden en eigen kracht betekent niet dat de nadruk sterker is komen te liggen op eigen regie. Eigen regie wordt door beleidsmakers weliswaar positief gelabeld, maar is een 'hoerawoord' geworden. Van de Bovenkamp en Dwarswaard (2015) waarschuwen ervoor dat de ethische dilemma's die eigen regie oproept bij zorgverleners onderbelicht blijven. En die dilemma's doen zich niet alleen voor tussen cliënten en zorgverleners. Door het toenemende beroep op het sociale netwerk van de persoon speelt dit ook tussen cliënt, professionals, vrijwilligers en het eigen netwerk.

Eigen regie vraagt om een wezenlijk andere houding van dienstverleners en professionals, niet alleen in zorg en welzijn, maar in alle aspecten van het leven. Eigen regie houdt in dat iedereen vanzelfsprekend de kans en de ruimte heeft om zelf beslissingen te nemen over de inrichting van het eigen leven, en daar waar ondersteuning nodig is, zelf, eventueel in overleg met naasten, beslist over het hoe, wie, wanneer en waar.

Dat is geen eenvoudige opgave voor professionals die met cliënten omgaan die vaak behoefte hebben aan ondersteuning en advies. Hellings en Stam (2012) constateren op basis van een pilot bij een zorgloket van een lokale maatschappelijke dienstverleningsorganisatie dat er spanning bestaat tussen het stimuleren van eigen regie en zelfredzaamheid van cliënten en het bieden van intensieve begeleiding. Er moet voortdurend geschakeld worden tussen het opbouwen van een begeleidingsrelatie en het weer loslaten van de cliënt. Daarnaast blijkt de ontwikkelkracht binnen de organisatie beperkt. Er wordt een bureaucratische logica gehanteerd, waardoor 'empowerment, inzet van informele krachten en leefwereldgericht werken, vreemde eenden in de bijt blijven.'

Er is een dilemma gesignaleerd (Linders e.a., 2014) waar professionals mee geconfronteerd worden bij het vormgeven van 'doe-het-zelf-zorg'. Professionals geven nog veelvuldig toe aan de 'reparatierflex' in plaats van de cliënt/burger daadwerkelijk 'te laten' en de regie aan hen over te laten. Het voelt ongemakkelijk voor hen om los te laten zonder zeker te weten dat het goed zal gaan. Linders pleit voor een meervoudig perspectief bij het maken van normatieve keuzes, waarbij zoveel mogelijk spelers worden betrokken: cliënten, burgers, naasten, vrijwilligers, lotgenoten, professionals, ervaringsdeskundigen en anderen. Dat dit tot rolverwarring leidt bij professionals is daarbij niet vreemd te noemen.

Eigen regie leidt tot normatieve discussies en afwegingen. De drie voorbeelden in het kader illustreren duidelijk waar de schoen wringt: wie bepaalt uiteindelijk wat goed is voor wie? Waar moeten de extra kosten van zo'n beslissing worden neergelegd? Wie of wat is leidend in de besluitvorming?

Voorbeelden

Onderstaande casussen illustreren welke normatieve discussies en afwegingen eigen regie kunnen oproepen:

- Een jongeman van een jaar of 25, die een extra nierdialyse krijgt bij het centrum, zodat hij vervolgens flink biertjes kan drinken met zijn vrienden. (Uit: De puzzel die participatie heet).
- Een oudere meneer die wel zelf kan douchen, maar daar op dinsdag hulp bij vraagt zodat hij nog voldoende energie overhoudt om naar de bingomiddag te gaan en daar bekenden kan ontmoeten.

- Een dakloze die een huis nodig heeft waarin hij de stopcontacten mag afplakken met aluminiumfolie omdat hij gevoelig is voor elektriciteit. En dat hij desnoods mag slopen zonder dat hij te horen krijgt dat hij zich niet genoeg aanpast. (Uit: Zorg & Welzijn september 2017).

Hoe ver strekt het recht op eigen regie in deze gevallen? En uit welk budget moeten de kosten worden betaald?

Ook de Initiatiefgroep Eigen Regie schrijft in haar visiedocument dat eigen regie weliswaar een basisrecht is, maar in de praktijk op verschillende manieren wordt bedreigd. De groep onderscheidt de volgende bedreigingen:

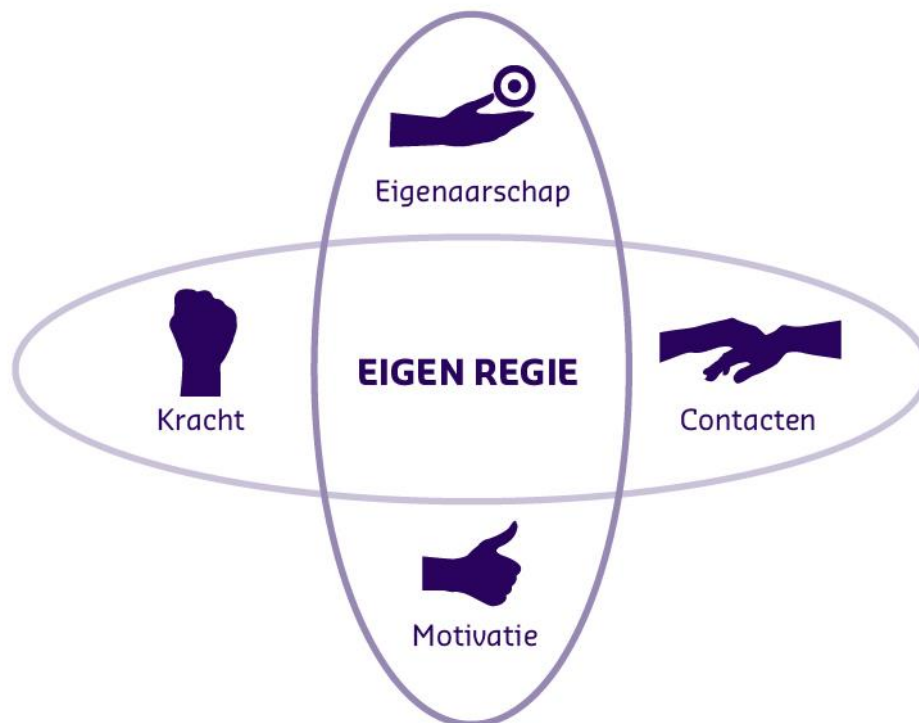
- Begripsverwarring: eigen regie wordt in de praktijk door elkaar gehaald met eigen kracht en solidariteit.
- Financiering centraal: in tijden van bezuiniging is het risico groot dat het primaat ligt bij de financiering en dat pas daarna wordt gezien hoe de mens past binnen het ondersteuningsaanbod.
- Wantrouwen: de vicieuze cirkel van te veel claimen uit angst om te weinig te krijgen en het dicht timmeren van regelgeving uit angst voor claimgedrag.
- Complexiteit en bureaucratie leiden tot onnodig verlies van tijd en energie.
- Grenzen aan de solidariteit: niet alleen in de vorm van collectieve voorzieningen, maar ook als het gaat over wat iemand over heeft voor een ander.

3 Wat werkt bij eigen regie?

3.1 Werkzame elementen

In navolging van de publicatie *Werken vanuit Zelfregie: wat houdt het in?* (Brink, 2012) wordt ook hier eigen regie beschreven met behulp van vier elementen:

- 1 Eigenaarschap: een mens is eigenaar over zijn eigen leven en daarbinnen te nemen keuzes.
- 2 Kracht: het vermogen om zelf te beslissen, bepaald door kennis, vaardigheden, zelfvertrouwen en handelingsruimte.
- 3 Motivatie: dat wat iemand motiveert, persoonlijke waarden, een goed leven volgens eigen inzicht.
- 4 Contacten: iets betekenen voor anderen en delen van plezier en zorgen.

Figuur 5: Uit: Werken vanuit Zelfregie: wat houdt het in? Brink, 2012

Effectieve interventies

Er is weinig actueel onderzoek naar wat werkt in eigen regie buiten de zorgsector. Er is sowieso weinig onderzoek naar de werkzaamheid van eigen regie in het sociale domein. Daarom is er gekeken naar werkzame elementen en theoretische onderbouwing van effectieve interventies. De *search* naar interventies op het trefwoord 'eigen regie' in de [databank effectieve sociale interventies](#) levert 26 interventies op, waarvan er drie effectief, vijf goed onderbouwd en zes als goed beschreven zijn beoordeeld. Van die 14 beoordeelde interventies zijn er acht gericht op een breder publiek. Bij deze interventies is gezocht naar onderbouwingen met een breder bereik dan uitsluitend de

zorgsector. Daarbij is de onderbouwing gevonden voor de, in figuur 5 genoemde, vier elementen van eigen regie.

- Eigenaarschap – Carl Roger's *client-centered therapy* legt sterk de nadruk op centrale positie van de cliënt en diens behoefte aan positieve en onvoorwaardelijke waardering.
- Kracht – Dennis Saalebey beschrijft het *strengths perspective* om de destructieve nadruk te doorbreken op wat er niet goed is, wat ontbreekt en wat abnormaal is.
- Motivatie – de *self-determination theory* van Edward Deci en Richard Ryan benadrukt dat intrinsieke motivatie het gevoel van ervaren competentie en autonomie vergroot.
- Contacten – Andries Baart bepleit met de presentiebenadering dat met name kwetsbare mensen gekend en erkend worden, zodat aan hun behoeften en vragen op een respectvolle en responsieve wijze wordt tegemoetgekomen.

Hier volgt een korte beschrijving van deze vier benaderingen.

Client-centered therapy

Carl Rogers is de grondlegger van de cliëntgerichte therapie met als uitgangspunt dat de mens een sociaal wezen is en grote behoefte heeft aan positieve en onvoorwaardelijke waardering van mensen in zijn omgeving die voor hem belangrijk zijn. Alleen dan kan het individu tot zelfverwerkelijking komen. Rogers vergelijkt de rol van de therapeut met die van een hulpverlener. Het belang van een goede relatie ligt niet in een objectieve houding of in consequent zijn. Om betrouwbaar te zijn, moet een hulpverlener oprecht en integer reageren. Professionaliteit kan afstand creëren en een onpersoonlijke verstandhouding. Procedures en technieken zijn van ondergeschikt belang omdat het gaat om de perceptie van de cliënt en hoe deze de houding en de procedures waarneemt. Om oprecht en integer te zijn tegenover een ander en ondersteuning te kunnen bieden, moet de hulpverlener ook eerlijk zijn tegenover zichzelf, zich bewust zijn van zijn eigen gevoelens en deze accepteren en durven te uiten. Een hulpverlener moet gevoelens kunnen reflecteren (actief luisteren) zonder richting te bepalen (non-directief). Empathie vormt hierin een kernwoord en geeft aan dat iemand zich kan inleven in de gedachten en gevoelens van een ander, zonder erover te oordelen. Rogers beschrijft hoe zijn oorspronkelijke idee langzaam maar zeker is uitgebouwd tot een brede theorie over persoonlijkheid en interpersoonlijke relaties, onderbouwd met een aanzienlijke hoeveelheid empirische kennis.

De interventies [Sensoor](#) en de [Individuele Rehabilitatie Benadering](#) baseren zich onder meer op deze cliëntgerichte psychotherapie van Carl Rogers. Bij Sensoor kunnen mensen die een problematische situatie ervaren anoniem hun verhaal vertellen en een eerste vorm van ondersteuning: een luisterend oor krijgen, via telefoon, chat en e-mail. Een getrainde vrijwilliger gaat met de beller in gesprek over zijn zorgen, problemen of gevoelens en helpt bij het vinden van een oplossing. De Individuele Rehabilitatie Benadering ondersteunt mensen met langdurige beperkingen bij hun eigen participatiedoelen. Zij kunnen wonen, werken en sociale contacten hebben, zoals zij dit zelf willen, met zo min mogelijk professionele hulp. Cliënten waarderen met name de aandacht voor hun eigen wensen en de bewustwording die dat bij hen zelf teweegbrengt.

Self-determination theory

Edward Deci en Richard Ryan hebben op basis van empirisch bewijsmateriaal drie natuurlijk basisbehoeftes geïdentificeerd die essentieel zijn voor optimale ontwikkeling en integratie, maar ook voor constructieve sociale ontwikkeling en persoonlijk welzijn. Deze drie natuurlijke basisbehoeften zijn autonomie, competentie, en relationele of maatschappelijke verbondenheid. Het onderzoek laat zien dat niet alleen concrete beloningen, maar ook dreigementen, deadlines, voorschriften, evaluatiedruk, en opgelegde doelen niet bijdragen aan de intrinsieke motivatie van personen. Daartegenover staat dat keuzevrijheid, het erkennen van gevoelens, en mogelijkheden tot zelfmanagement de intrinsieke motivatie wel positief beïnvloeden, omdat ze mensen een groter

gevoel van autonomie geven (Ryan e.a. 2000).

Positieve feedback heeft invloed op het gevoel van competentie dat mensen hebben en vergroot hun intrinsieke motivatie, tenminste wanneer ze zich verantwoordelijk voelen voor de competente prestatie en wanneer het op een dusdanige manier wordt aangeboden dat hun autonomie er niet door wordt aangetast. De optimale omstandigheden voor intrinsieke motivatie ontstaan wanneer zowel de behoefte aan autonomie als aan competentie worden bevredigd. Ervaren competentie is nodig voor iedere vorm van motivatie, maar autonomie is noodzakelijk voor de intrinsieke motivatie (Deci e.a., 2000)

De behoefte aan relationele of maatschappelijke verbondenheid is gerelateerd aan de hechtingstheorie die aan de basis ligt van het ontdekken van de omgeving. Intrinsieke motivatie heeft meer kans te ontwikkelen als er een gevoel van veilige hechting bestaat. De behoeften aan autonomie en verbondenheid lijken tegenstrijdig te zijn en kunnen soms conflicteren, maar zijn onder ideale omstandigheden juist complementair. De natuurlijke menselijke neiging naar zowel autonomie als een georganiseerde relatie met een grotere sociale structuur maken het noodzakelijk dat de drie psychologische basisbehoeften van competentie, autonomie en verbondenheid worden bevredigd. Het maakt het ook mogelijk om te voorspellen welke maatschappelijke voorwaarden bijdragen aan een hoge kwaliteit van ontwikkeling en prestatie, en welke persoonlijke factoren daaraan bijdragen (Deci, 2000). Mensen in kwetsbare situaties die de regie over het eigen leven kwijt zijn of dreigen te verliezen, raken met het verliezen van hun autonomie ook de intrinsieke motivatie kwijt om over zichzelf te beschikken. Ondersteuning van hun autonomie vergroot de internalisering van hun motivatie om de draad weer op te pakken. Een controlerende of beheersmatige aanpak zou tot minder motivatie leiden.

De basisbehoeften competentie, autonomie en verbondenheid uit de *self-determination theory* dragen bij aan de [interventie Krachtwerk](#). Krachtwerk richt zich op mensen in achterstandssituaties met diverse problemen die moeite hebben om zichzelf en hun bestaan te reguleren. Ze zijn sociaal uitgesloten of dreigen dat te worden. Krachtwerk ondersteunt het eigen proces van herstel van mensen in de richting van een door hen zelf gewenste kwaliteit van leven, een zingevend bestaan met hoop en zicht op een betere toekomst en een leven in veiligheid.

Strengths perspective

Dennis Saleebey beschrijft hoe in de psychiatrie de krachtgerichte benadering is ontwikkeld en hoe deze intussen ook in veel andere domeinen wordt toegepast. Hij reageert hiermee op de toegenomen oriëntatie op problemen, in cultuur en hulpverlening, zoals die in de Verenigde Staten is ontstaan. Het krachtperspectief is een poging om de destructieve nadruk te doorbreken op wat er niet goed is, wat ontbreekt en wat abnormaal is.

Saleebey onderscheidt drie essentiële principes in het krachtgericht werken: *empowerment*, *resilience* en *membership*.

Empowerment betekent voor sociaal werkers dat zij mensen helpen zich bewust te worden van de spanningen en conflicten die hen onderdrukken en beperken én hen helpen zich los te maken van deze beperkingen.

Resilience is de kunst om door te gaan: de vaardigheden, capaciteiten, kennis en inzichten die mensen zich eigen maken terwijl ze tegenspoed overwinnen en uitdagingen aangaan. *Membership* is de noodzaak om zich verantwoordelijk en gewaardeerd te voelen in een groep of gemeenschap.

Wanneer mensen zich bewust worden van hun sterke kanten en ze gaan gebruiken, individueel en collectief, en vervolgens trots kunnen zijn op wat ze hebben bereikt, komen hun sterke kanten steeds meer tot uiting. Saleebey onderstreept ook het belang van culturele en persoonlijke ervaringsverhalen die inspiratie en betekenis geven aan het bestaan.

Naast risicofactoren en beschermende factoren onderscheidt Saleebey ook 'generatieve' factoren: opmerkelijke en opzienbarende ervaringen die gezamenlijk leiden tot grotere leercapaciteit, meer vindingrijkheid, persoonlijke groei en weerbaarheid. Hij benadrukt dat sociaal werkers hun expertise moeten inzetten om de hulpbronnen, talenten, kennis en motivatie van cliënten te benadrukken en uit te vergroten, om zo bij hen meer vertrouwen te scheppen in eigen mogelijkheden en toekomstbeelden. Dit vraagt om een waarderende samenwerkingsrelatie met cliënten, waarin het niet gaat om het herformuleren van tekortkomingen en problemen, maar om zicht te krijgen op kansen en mogelijkheden en de ware kracht van het individu, en hem niet te veroordelen op basis van het vastgestelde probleem. De ervaring leert dat een krachtgerichte benadering een rijkdom aan ideeën en handelingsmogelijkheden biedt aan cliënten die bij het sociaal werk aankloppen.

Het werk van Saalebey wordt als onderbouwing gebruikt bij de interventies [Krachtwerk](#) (zie ook self-determination) en de [Oranje Huis-aanpak](#). De Oranje Huis-aanpak richt zich op gezinnen die te maken hebben met huiselijk geweld en hiervoor een beroep doen op de vrouwenopvang. De aanpak combineert de opvang met systeemgerichte hulp aan het hele gezin. Kern van de aanpak is het in kaart brengen van de situatie, het stapsgewijs vergroten van de veiligheid en het versterken van de regie van cliënten.

Presentiebenadering

Andries Baart is een pleitbezorger voor het opbouwen van een vertrouwensrelatie tussen, met name, kwetsbare mensen en professionele hulpverleners. De essentie is dat hulpverleners aansluiten bij de leefwereld van betrokkenen. Alleen op die manieren slagen ze erin om de signalen en vragen van kwetsbare mensen te duiden en een adequate respons te geven. Karakteristiek voor de presentiebenadering is de nadruk op een goede en nabije relatie, een nauwgezette afstemming op de leefwereld van de ander. De presentietheorie is een uitgewerkte methodiek, maar belangrijker wellicht is de basisfilosofie die uitgaat van 'menselijke waardigheid' en het belang van onvoorwaardelijke aandacht en betrokkenheid.

De vijf kenmerken van de methodiek (Baart, Steketee, 2003):

1. Bewegen naar de ander toe, ongehaast, traag en langdurig.
2. Breed inzetbaar, generalistisch, en onvoorwaardelijk.
3. Aansluiten bij de leefwereld en de levensloop van mensen, niet bij de problemen.
4. Afstemming en openheid, geen vooropgezette doelen.
5. Betekenisvolle verbondenheid.

De presentiebenadering richt zich met name op mensen die in een kwetsbare positie verkeren, moeilijk bereikbaar zijn of zich in de marge van de samenleving bevinden. Mensen bij wie de problemen zich hebben opgestapeld en die worden benoemd als risicogroep, multi-probleem gezin, zorgmijder, of 'sociaal overbodig'. Volgens Baart speelt kwetsbaarheid als concept geen rol van betekenis. De nadruk ligt op herstel, participatie, eigen regie voeren en autonomie. Maar niet iedereen is in staat om dat ideaal te halen, zoals ook in het WRR-rapport over 'doenvermogen' wordt geconstateerd. Baart benadrukt daarom de noodzaak van professionele ruimte voor hulpverleners om naast zakelijk competent ook menslievend, trouw, belangstellend en welwillend te mogen zijn. De aanwezigheid van een hulpverlener heeft een heilzame werking, niet door het probleem op te lossen, maar door mensen het gevoel te geven mee te tellen.

De uitgangspunten van de interventie [Sensoor](#) (zie ook client-centered therapy) komen overeen met de uitgangspunten van de presentiebenadering. Ook de ondersteuners die een rol spelen in de interventie [Maatschappelijke Opvang in Zelfbeheer](#) handelen vanuit gelijkwaardigheid. De emancipatie van de persoon en de groep als doel passen binnen de presentiebenadering. Bij maatschappelijke opvang in zelfbeheer dragen de bewoners zelf meer verantwoordelijkheid en hebben ze meer zeggenschap dan in reguliere opvang. Enkele betaalde krachten ondersteunen,

vanuit hun eigen expertise, individuen bij hun herstel en de groep bij het nemen van beslissingen en het opzetten van nieuwe initiatieven.

3.2 Competenties van uitvoerders

Wat vraagt eigen regie van professionals? Allereerst is de fundamentele grondhouding belangrijk. Bertha Reynolds, een van de grondleggers van het social casework, stelde al in 1934:

“The social worker must be willing to let the client be the ultimate source of authority in his [or her] own affairs. The caseworker does not give him [or her] the right. It is his [or hers] already.” *Uit: In Freedberg, 1989*

Professionals moeten zich presenteren als mens en als respectvolle partner. Zij bieden de cliënt de ruimte om zelf keuzes te maken op basis van een goed geïnformeerde afweging van mogelijkheden en beperkingen. Ze moeten voortdurend afwegen op welk moment ze welke bijdrage kunnen leveren aan het versterken van de eigen regie van hun cliënt. Taal is daarbij een belangrijk instrument, waarin die respectvolle relatie wordt weerspiegeld. Taal kan verbinden of vervreemden (Oosterkamp e.a., 2016). Of in de woorden van Saalebey (1996): “Words do have the power to elevate or destroy.” Taal kan gebruikt worden om een professionele visie op te dringen, of juist om verbinding te zoeken. Het is belangrijk dat professionals zich bewust zijn van hun woordkeuze. Als eigen regie het uitgangspunt is voor de professional, is taal een middel om te verhelderen wat cliënten willen.

Er is veel geschreven over de competenties die professionele ondersteuners in zorg en welzijn moeten hebben om de eigen regie van cliënten te respecteren en te garanderen. In haar proefschrift over ondersteuning eigen regievoering en vraaggestuurde zorg categoriseert Verkooijen (2006) de hulpverlener als een extern beïnvloedende factor, die negatief of positief kan beïnvloeden. Positieve beïnvloeding betekent dat hij of zij de eigen regievoering van de cliënt ondersteunt. Verkooijen onderscheidt, op basis van onderzoek, vijf competenties (Verkooijen, 2010) die professionals nodig hebben voor het handelen in relatie tot de cliënt:

- Actief luisteren.
- Het stellen van de juiste, veelal, open vragen.
- Afstemmen.
- Informeren en, op verzoek, adviseren.
- Monitoren van omstandigheden/wensen.

De professionele deskundigheid staat dus niet voorop maar wordt alleen ingezet wanneer de cliënt daarom vraagt.

De [Handreiking Professioneel Ondersteunen](#) noemt vijf kwaliteitskenmerken voor professionele ondersteuners in de Wmo dienstverlening. De Handreiking is in 2010 samengesteld en in 2011 herzien op basis van gesprekken met cliënten, professionals, managers, beleidsmakers en beroepsopleiders. De kwaliteitskenmerken zijn respectvol bejegenen, eigen regie versterken, integraal benaderen, ontwikkelingsgericht ondersteunen en resultaatgericht ondersteunen. Het

versterken van eigen regie vraagt ook het nodige van de organisatie, waaronder het ruimte laten voor eigen inbreng en het ontplooiën van initiatieven. Of in de woorden van zorgorganisatie J.P. van den Bentstichting (2017): “Als de eigen regie van de cliënt leidend is in het werk, betekent dit dat ook de professional ruimte moet hebben om eigen regie te voeren.” De stichting werkt vanuit de centrale gedachte dat het primair proces leidend moet zijn en voert daarom een ‘regelarm’ beleid.

Ook in interventies op het terrein van eigen regie worden specifieke competenties voor sociale professionals benoemd. In de Interventie [Community Support](#) is een belangrijke rol weggelegd voor de supportmedewerker. De supportmedewerker is een coach die zich goed kan inleven in het dagelijks leven van de cliënt (een expert van het dagelijks leven) en die de cliënt ondersteunt om zijn zelf opgestelde doelen te behalen. De supportmedewerker richt zich altijd op het gebruikmaken van de sterke kanten van de persoon zelf en het benutten van steun uit de omgeving.

De basishouding van de supportmedewerker is uitgewerkt in tien houdingsaspecten:

- 1 De supportmedewerker gaat uit van de kracht en mogelijkheden van de cliënt.
- 2 De supportmedewerker gelooft in het belang voor ieder mens van meedoen, meetellen en een bijdrage leveren in de samenleving.
- 3 De supportmedewerker streeft altijd naar gelijkwaardigheid in de relatie.
- 4 De supportmedewerker laat waar mogelijk de regie bij de cliënt.
- 5 De supportmedewerker wacht niet af, is proactief en gaat eropaf.
- 6 De supportmedewerker is een rolmodel.
- 7 De supportmedewerker is erop gericht dat de cliënt zich beter kan redden en kan participeren.
- 8 De supportmedewerker doet zijn werk met passie.
- 9 De supportmedewerker coacht.
- 10 De supportmedewerker zoekt de dialoog.

In de interventie [Krachtwerk](#) wordt ook veel aandacht besteed aan de competenties die de begeleiders die Krachtwerk uitvoeren, horen te hebben. Deze competenties komen aan de orde in de basistraining van begeleiders waar ook geoefend wordt met rollenspel en dergelijke. De competenties hebben betrekking op onder meer:

- De regie geven aan de cliënt in het eigen proces van herstel en in het begeleidingstraject.
- Een krachtgerichte, positieve houding.
- Het opbouwen van een werkrelatie die vertrouwen wekt en trouw is
- Contact maken op een actieve, outreachende manier met cliënten
- Het herkennen, benoemen en versterken van krachten.
- Het formuleren van acties op basis van krachteninventarisatie.
- Inventariseren en benutten van bronnen.
- Het in staat zijn om te werken in de natuurlijke omgeving van cliënten.

Brink e.a. (2013) stelt de vraag hoe professionals iemand kunnen ondersteunen, rekening houdend met wat voor die persoon belangrijk is. In de dialoog tussen cliënt en professional ligt de nadruk op zelfregie:

De cliënt beslist en heeft de leiding.	De professional volgt.
De kracht van de cliënt is minstens zo belangrijk als zijn problemen.	De professional toont vertrouwen en vraagt naar de kracht.
De motivatie van de cliënt, een goed leven in eigen ogen, is maatstaf voor een goede keuze.	De professional helpt de cliënt zijn motivatie te vinden.
De contacten met anderen zijn cruciaal voor mensen.	De professional ondersteunt de cliënt bij het in kaart brengen en versterken van zijn contacten.

Het WRR-rapport 'Weten is nog geen doen' (2017) beveelt aan dat professionals meer kennis opdoen over het 'doenvermogen' van burgers, om hen zo effectiever te kunnen ondersteunen. Stress en mentale belasting, bijvoorbeeld veroorzaakt door armoede en schulden, ondermijnen het handelingsvermogen van sommige burgers. Iemands persoonlijke omstandigheden zijn van invloed op zijn handelen. Professionals moeten kunnen omgaan met de individuele mentale vermogens en de specifieke situatie van burgers. Ze moeten oog hebben voor de problemen op andere levensdomeinen en inzien dat, volgens de WRR, 'de beste oplossing om redzaamheid van burgers te vergroten soms in een ander domein kan liggen.' De WRR pleit voor een 'realistische overheid', een 'overheid met een menselijk gezicht die rekening houdt met de verschillen tussen burgers.'

In Bijlage 1 zijn de verschillende competenties en houdingsaspecten verzameld. Opvallende en steeds terugkomende elementen zijn de respectvolle en gelijkwaardige bejegening, de aandacht voor de gehele mens en de integrale benadering van vraagstukken, het recht op eigen regie en de beslissing bij de klant, en de overtuiging dat ieder mens wil en kan bijdragen aan de samenleving.

3.3 Veelbelovende aanpakken

Hieronder volgt een kleine selectie van veelbelovende aanpakken in het ondersteunen van de eigen regie van mensen. Ze zijn als volgt gerangschikt:

- Zelfhulp en lotgenotencontact
- Ervaringsdeskundigheid
- Zelforganisatie en zelfbeheer
- Interventies en instrumenten (voor cliënten en voor professionals)

Zelfhulp en lotgenotencontact

Er lijkt veel en sterk bewijs te zijn voor het idee dat mensen met dezelfde soort problemen veel baat hebben bij elkaar (Boumans, 2015). Hoewel dit bewijs voornamelijk komt uit de (geestelijke) gezondheidszorg, is het aannemelijk dat ook in andere situaties – bijvoorbeeld armoede en schuldhulpverlening, dak- en thuisloosheid – lotgenoten elkaar kunnen helpen, omdat ze dezelfde ervaringen delen, en daardoor weer meer grip krijgen op hun leven. Dit lotgenotencontact kan veel verschillende vormen aannemen, zoals bijvoorbeeld zelfhulporganisaties of lotgenotengroepen, maar ook opvang in zelfbeheer.

Ervaringsdeskundigheid

Ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid spelen een steeds belangrijker rol in de relatie met hulpverlening en benadering. Dit 'insider-perspectief' is van onschatbare waarde bij het begrijpen, en kunnen delen, van de situatie van mensen met soortgelijke problemen en ervaringen. Overigens is ook hier sprake van toenemende begripsverwarring en rolverwarring. Want is zelfhulp nog wel de juiste term als een groep wordt begeleid door een professional? En is een getrainde ervaringsdeskundige die in dienst is van een organisatie niet een professional geworden? Joyce Mols (2014) beschrijft in haar onderzoek, naar dilemma's in de praktijk van lotgenotencontact, dat de rol en status van groepsbegeleiders enorm varieert en veel discussie oproept. De autoriteit van een opgeleide en aangestelde ervaringsdeskundige kan een einde maken aan de gelijkwaardigheid binnen de groep. Beleidsmatige en organisatorische aandacht kunnen te veel sturend worden. Mols adviseert beleid en organisatie om de regie te delen en een stapje terug te doen.

Zelforganisatie en zelfbeheer

Er zijn veel goede voorbeelden van zelforganisaties, zoals de zelfregiecentra in verschillende steden in Nederland, bijvoorbeeld [Zelfregiecentrum Venlo](#), het sociale uitzendbureau voor ervaringsdeskundigen [Team ED](#), en de [Stichting Kernkracht](#) die zich richt op normalisatie en integratie van mensen met een psychische kwetsbaarheid en hun naasten.

Je Eigen Stek

Je Eigen Stek is een woonvoorziening in zelfbeheer voor en door (voormalig) dak- en thuislozen. In [dit filmpje](#) vertelt Jamal Mechbal zijn verhaal. Hij is dakloos na een serie heftige gebeurtenissen, maar herwint zijn zelfstandigheid als hij een plek vindt in Je Eigen Stek. Het verhaal van Jamal is illustratief voor de impact van organisaties in zelfbeheer. In het herstelproces van Jamal was deze vorm van opvang cruciaal. Het betekende dat hij zich niet meer dagelijks zorgen hoefde te maken over waar hij zou slapen en wat hij zou eten. Hij had een vaste plek, mensen om zich heen en een computer en telefoon om dingen te regelen. Dat gaf hem de rust en ruimte om aan zijn herstel te werken. Zijn motto luidt dan ook: 'Geef mensen de kans om zichzelf te helpen.' (Uit: Sociale Vraagstukken <https://www.socialevraagstukken.nl/in-eigen-beheer-uit-d-dakloosheid/>)

Interventies

In de databank Effectieve Sociale Interventies staan verschillende interventies die zich geheel of ten dele richten op de ondersteuning van eigen regie. De Individuele Rehabilitatie Benadering is een effectieve interventie, Krachtwerk is een goed onderbouwde interventie, en Maatschappelijke opvang in zelfbeheer is een goed beschreven interventie. Zie paragraaf 3.1 en 3.2. voor verwijzingen naar deze interventies.

Instrumenten voor de cliënt

Samen1plan

Samen1plan is een web-gebaseerd hulpverleningsplan dat eigendom is van de cliënt. Het is bedoeld voor hulpverleningstrajecten waarin samenwerking tussen cliënt en meerdere betrokkenen van belang is. Het maakt de rollen van alle betrokkenen inzichtelijk en legt de nadruk op de voortgang van het gezamenlijke plan. Er wordt niet meer gescheiden van elkaar of langs elkaar heen gewerkt. De cliënt wordt actief betrokken, kan alles mee lezen, weet dat er wordt samengewerkt en bepaalt wie er toegang heeft tot het plan. Door deze transparantie kan de cliënt meer vertrouwen krijgen in de hulpverlening. Samen1plan is gebaseerd op werkzame factoren in de hulpverlening, zoals motivatie, respect en planmatig werken. De cliënt is eigenaar van het digitale dossier en voert zo veel mogelijk regie op de informatie. Samen1plan is gratis beschikbaar.

Crisiskaart

Een crisiskaart® kan gebruikt worden door iedereen die ooit een (psychische) crisis heeft meegemaakt en bang is er ooit (weer) een mee te maken. De crisiskaart is een klein persoonlijk document (een soort codicil, niet groter dan een bankpasje) dat door mensen zelf wordt opgesteld. Op de kaart staat beknopt beschreven hoe men een crisis bij de crisiskaarhouder kan herkennen en wie moet worden gewaarschuwd. Ook kan de kaarhouder op de kaart aangeven welke medicijnen hem of haar goed helpen bij een crisis. Ook kan erop vermeld worden wie het huisdier verzorgt als de houder daar zelf niet toe in staat is of wie er zorgt voor het betalen van de rekeningen tijdens een opname. De kaarhouder bepaalt zelf hoeveel informatie er op de kaart komt te staan. Op het

moment dat een crisiskaart gemaakt wordt, moet het voor de houder helder zijn wat er wel en niet wenselijk is in geval van een crisis. Hiermee wordt voorkomen dat er beslissingen worden genomen over iemand op een moment dat diegene zelf niet in staat is aan te geven wat er aan de hand is en hoe hij of zij het beste geholpen kan worden.

Onafhankelijke cliëntondersteuning

Burgers hebben recht op onafhankelijke cliëntondersteuning. Wanneer ze bij de gemeente aankloppen met een behoefte aan maatschappelijke ondersteuning, moet de gemeente hen op deze mogelijkheid wijzen. De cliëntondersteuning kan op diverse gebieden van belang zijn, bijvoorbeeld bij de voorbereiding van het keukentafelgesprek, hulp bij administratie, vertrouwenspersoon sociaal domein en klachtenbemiddeling. Ook vrijwillige ouderenadviseurs en cliëntenorganisaties in de ggz bieden deze functie aan. Vooral voor burgers die niet zo thuis zijn op een bepaald terrein kan de cliëntondersteuner een adviseur zijn die met de cliënt samen kijkt wat het gesprek inhoudt, hoe deze zich hierop kan voorbereiden, die bij het gesprek aanwezig kan zijn en met wie het verslag wordt besproken. Gemeenten zijn nog bezig met de invulling van deze functie. Een aantal koplopergemeenten gaan een impuls geven aan de versterking van cliëntondersteuning in hun regio door hun visie en aanpak te verspreiden, praktijkverhalen op te tekenen en succesfactoren te benoemen. De 14 koplopergemeenten zijn: Midden-Groningen (Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Menterwolde), Meppel, Almelo, Bestuursdienst Ommen-Hardenberg, Almere, Amersfoort, Stichtse Vecht, Woerden, Amsterdam, Zaanstad, Den Haag, Deurne, Helmond en Maastricht.

Instrumenten voor de beroepskracht

OER (ondersteuning eigen regievoering)

Het OER (Ondersteuning Eigen Regievoering) -model is een procesmethode die is gebaseerd op zeven kenmerken die eigen regievoering ondersteunen (Verkooijen, 2010). De wijze waarop ondersteuning of zorg vorm krijgt, nodigt de cliënt uit tot het maken van keuzes, het nemen van initiatief, het nemen van verantwoordelijkheid, door te zetten, alternatieven te zoeken, reflectie en interactie met de ondersteuner. Het model wordt in zorgorganisaties gebruikt om cliëntwensen te inventariseren en de cliënt optimaal eigen regie te laten voeren. Aanbod en organisatie worden daarop afgestemd. Er wordt gewerkt aan een versie van het instrument voor gebruik in het sociale domein: voor begeleiding en ondersteuning thuis, van intramuraal naar ambulante, van zorg naar ondersteuning.

Digitale Regie Spiegel

In de Werkplaats Sociaal Domein Twente is een Digitale Regie Spiegel (DRS) ontwikkeld gebaseerd op de self-determination principes van Deci en Ryan (zie 3.1). De DRS is ontwikkeld in samenwerking met experts en cliënten, waaronder ervaringsdeskundigen en lotgenotengroepen. De DRS is een kwantitatief meetinstrument met ruimte voor kwalitatieve toelichting, waarin de mate van eigen regie wordt gemeten die cliënten en hulpverleners ervaren. De constructen die de Twentse Werkplaats hanteert als pijlers voor de DRS zijn vertrouwen, gelijkwaardigheid, veiligheid, activatie/motivatie, samenwerking (contacten en verbinding), communicatie en uitvoering. De Werkplaats Sociaal Domein Twente onderzoekt ook de werkzaamheid van het instrument in onderwijs en praktijk.

QueZ

QueZ (Questions Zelfregie) is een handreiking voor professionals die willen werken vanuit de eigen regie van mensen in kwetsbare situaties. Het boekje bevat twee reeksen vragen; een voor het gesprek met de cliënt en een met reflectievragen voor casuïstiekbespreking of intervisie met collega's. De vragen voor het gesprek met de cliënt maken het mogelijk om eigen regie te vertalen naar de specifieke situatie. Het boekje bevat ook losse vragenkaarten die de professional kan gebruiken om het gesprek te openen en aansluiting te zoeken bij de cliënt. De vragen voor casuïstiekbespreking kan men in aanvulling op de reguliere intervisie gebruiken.

3.4 Conclusies

De werkzame elementen van eigen regie zijn eigenaarschap, eigen kracht, motivatie en contacten. Eigen regie betekent niet dat iemand zelfredzaam is of geen hulp nodig heeft. Eigen regie houdt in dat iemand, ook als diegene tijdelijk of permanent hulp nodig heeft, zoveel mogelijk wordt uitgenodigd en ondersteund om invloed uit te oefenen. Dat hij de mogelijkheid krijgt om keuzes te maken en samen met zijn netwerk kan beslissen over de inrichting van zijn leven. Uitgangspunten zijn gelijkwaardigheid, gericht zijn op wensen en mogelijkheden om samen te zoeken naar duurzame oplossingen die passen bij iemands belevingswereld.

Eigen regie is moeilijk te onderbouwen. Een van de redenen daarvan is de begripsverwarring die is ontstaan omdat er voortdurend nieuwe namen en deels overlappende begrippen worden gebruikt om duidelijk te maken welke ideeën ten grondslag liggen aan het overheidsbeleid. Hierdoor wordt onvoldoende duidelijk waar het echt om gaat: eigen regie als een recht, niet als een gunst. De nadruk op zelfredzaamheid en eigen kracht leidt af van de essentie van eigen regie.

Binnen het sociale domein zijn de kanteling en de transformatie nog niet afgerond. De eigen regie en 'de burger centraal' vormen nog niet de kern van de inrichting van hulp en dienstverlening en van de professionele benadering zolang dit niet betekent dat de burger zelf de regie heeft over zijn leven. Het recht op eigen regie van burgers is niet onherroepelijk vastgesteld als uitgangspunt voor de herinrichting van het sociale domein. Eigen regie wordt nog te vaak gebruikt om zelfredzaam aan te duiden. Maar wanneer mensen niet zelfredzaam zijn, is het juist belangrijk om de eigen regie te ondersteunen.

Onderzoek naar de onderbouwing van eigen regie vindt met name plaats in de (geestelijke) gezondheidszorg. In het sociale domein vindt nog weinig kwantitatief onderzoek plaats dat recht doet aan de complexiteit van de praktijk. Het gaat om ingewikkelde processen waarbij oorzaak en gevolg lastig te benoemen zijn, zeker als daarbij begrippen niet eenduidig worden gehanteerd. Naast helderheid over de begrippen is het ook nodig om financiële middelen beschikbaar te stellen voor meerjarig complex onderzoek. Boumans (2015) pleit voor een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek waarmee in de zorg al resultaten zijn bereikt. Daarnaast is er narratief - en actie-onderzoek nodig als alternatief voor kwantitatief onderzoek.

Er is dringend behoefte aan professionele ruimte voor sociaal werkers en andere professionals die werken met kwetsbare en moeilijk bereikbare doelgroepen. Veel van de gevraagde competenties en houdingsaspecten van professionals in het werken met eigen regie zijn niet nieuw. In het nieuwe Beroepscompetentieprofiel voor de sociaal werker, dat in ontwikkeling is, wordt het ondersteunen van de eigen regie voeren benoemd als een van de zeven competentieclusters. Daarbij wordt nadrukkelijk gesteld dat mensen ruimte moeten krijgen om die eigen regie te voeren. Dat betekent dat de voorwaarde moet worden gecreëerd dat beroepskrachten ook organisatorische en regelruimte krijgen om de eigen regie van burgers te kunnen ondersteunen.

4 Bronnenlijst

Baart, A. (2013). Kwetsbaarheid gerehabiliteerd. Een pleidooi. *Tijdschrift voor Rehabilitatie & herstel*, 4, 30-37.

Baart, A. & Steketee, M. (2003). *Wat aandachtige nabijheid vermag. Over professionaliteit en present-zijn in complexe situaties*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut. Gedownload 27092017 http://www.verwey-jonker.nl/doc/participatie/D2109331-5_014E.pdf.

Bent, J.P. van den Stichting (2017). *Hoe het voor ons werkt. De werkwijze van JP binnenstebuiten*.

Boer, N. de & Lans, J. van der (2011). *Burgerkracht: De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Boevink, W. (2017). *HEE! Over Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid in de psychiatrie*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Boumans, J. (2012). *Naar het hart van empowerment. Deel 1. Een onderzoek naar de grondslagen van empowerment van kwetsbare groepen*. Utrecht: Movisie.

Boumans, J. (2015). *Naar het hart van empowerment. Deel 2. Over de vraag wat werkt*. Utrecht: Trimbos-instituut / Movisie.

Bovenkamp, H. van de & Dwarswaard, J. (2015). Ethische dilemma's bij eigen regie: oproep tot reflectie. *Podium voor Bio-ethiek*, 22 (2), 17-19.

Bovenkamp, H. van de & De Bont, A. (2016). *De puzzel die participatie heet*. Rotterdam: Erasmus Universiteit, Instituut Beleid & Management Gezondheidszorg.

Brink, C. (2012). *Werken vanuit zelfregie: wat houdt het in?* Utrecht: Movisie.

Brink, C. & Veen, N. van der (2013). *Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. De begrippen ontward. Kennisdossier 5*. Utrecht: Movisie / Aandacht voor Iedereen. Gedownload 16082017 [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Kennisdossier%205%20Zelfregie%20eigen%20kracht%20zelfredzaamheid%20en%20eigen%20verantwoordelijkheid%20\[MOV-1421737-0.1\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Kennisdossier%205%20Zelfregie%20eigen%20kracht%20zelfredzaamheid%20en%20eigen%20verantwoordelijkheid%20[MOV-1421737-0.1].pdf).

Commissie Zorgberoepen (2016). *Anders kijken, anders leren, anders doen. Grensoverstijgend leren en opleiden in zorg en welzijn in het digitale tijdperk. Hoofdlijn 3*. Diemen: Zorginstituut Nederland.

Dam, C. van & Vlaar, P. (2011). *Handreiking Professioneel Ondersteunen. Kwaliteitskenmerken van dienstverlening in de Wmo, Versie 2.0*. Gedownload 15082017 https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Handreiking%20Professioneel%20Ondersteunen%20%5BMOV-222966-0.3%5D.pdf.

Deci, E.L & Ryan, R.M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11 (4), 227-268.

Dieren, S. van & Boxman, T. (2012). Empowerment bij ouderen. Zelfregie stimulerend werken. In: *Supportgericht werken in de Wmo* (pp. 147-156). Utrecht: Movisie / Wmo-werkplaatsen.

Freedberg, S. (1989). Self-Determination: Historical Perspectives and Effects on Current Practice. *Social Work*, 34 (1), 33-38.

Hellings, W. & Stam, M. (2012). Signaleren en doorbreken van sociaal isolement vanuit loket Zorg en Samenleven. De inzet van een competentiemakelaar. In: Wilken, J.P. & Dankers, T. (red.) *Supportgericht werken in de Wmo*. Utrecht: Movisie / Wmo-werkplaatsen.

Initiatiefgroep Eigen Regie (2013). *Eigen regie als basis*.

Linders, L. & Feringa, D. (2014). *De Kunst van het Laten*. Utrecht: Movisie /Wmo-werkplaatsen.

Mols, J. (2014). Dilemma's in de Praktijk van Lotgenotencontact. *De Kunst van het Laten*. Utrecht: Movisie / Wmo-werkplaatsen.

Oosterkamp, E., Benning, B. & Bergsma, A. (2016). Eigen kracht en eigen regie: bejegening versus oplossing. *Sociaal Bestek*, juni/juli.

Van Regenmortel, T. (2005). Empowerment en Maatzorg. Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede. *Passage*, 14 (3), 28-35.

Rogers, C.R. (1961). *On Becoming a Person. A Therapist's view on Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.

Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*, 55 (1), 68-78.

Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54-67.

Saleebey, D. (1996). The Strengths Perspective in Social Work Practice: Extensions and Cautions. *Social Work*, 41 (3), 296-305.

SCP (2016). Overall rapportage sociaal domein 2015. Rndom de transitie. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Stortelder, M. (2014). Kantelen in een veranderende context. In: Linders, L. & Feringa, D., *De Kunst van het Laten. Doe-het-zelf-zorg en rolverwarring in tijden van transitie*, (pp. 79-88). Utrecht: Movisie / Wmo-werkplaats Fontys.

Verkooijen, H.E.C. (2006). *Ondersteuning eigen regievoering en Vraaggestuurde zorg*. Proefschrift gedownload 16082017 http://www.proefschriftenverpleegkunde.nl/wp-content/uploads/gravity_forms/6-e9dc63308c2d8e347e8c9e1a28bb67ce/2015/10/PROEFSCHR.pdf?TB_iframe=true.

Verkooijen, H.E.C. (2010). *Van Inspraak naar Invloed*. Almere: Health School.

Widdershoven, G. & Janssens, R. (2013). Zelfbeschikking in de ethiek. In: *Achtergrondstudies Zelfbeschikking in de zorg* (pp. 13-20). Den Haag: ZonMW.

Wilken, J.P. & Dankers, T. (2012). *Supportgericht werken in de Wmo*. Utrecht: Movisie.

WRR. *Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid* (2017). Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Bijlage 1 Eigen regie versterkende competenties en houdingsaspecten van professionals

Ondersteuning Eigen Regievoering	Handreiking Professioneel Ondersteunen	Community Support Houding van de supportwerker	Competenties Krachtwerk medewerkers	Kennisdossier Zelfregie	WRR-rapport Weten is nog geen doen
Actief luisteren	Respectvolle bejegening	Gaat uit van de kracht en mogelijkheden van de klant.	De cliënt de regie geven in eigen proces van herstel en in begeleidingstraject	De cliënt beslist en heeft de leiding - de professional volgt	Professionals moeten omgaan met de individuele mentale vermogens en de specifieke situatie van burgers.
De juiste, veelal open vragen stellen	Eigen regie versterken	Gelooft in het belang voor ieder mens van meedoen, meetellen en een bijdrage leveren in de samenleving.	Een krachtgerichte, positieve houding	De kracht van de cliënt is minstens zo belangrijk als zijn problemen - de professional toont vertrouwen en vraagt naar de kracht	
Afstemmen	Integraal benaderen	Streeft altijd naar gelijkwaardigheid in de relatie.	Opbouwen van een werkrelatie die vertrouwenwekkend en trouw is	De motivatie van de cliënt, een goed leven in eigen ogen, is maatstaf voor een goede keuze - de professional helpt de cliënt zijn motivatie te vinden	Professionals moeten oog hebben voor de problemen op ander levensdomeinen.
Informeren en op verzoek adviseren	Ontwikkelingsgericht ondersteunen	Laat waar mogelijk de regie bij de klant.	Op een actieve, outreachende manier contact maken met cliënten	Contacten met anderen zijn cruciaal voor mensen - de professional ondersteunt de cliënt bij het in kaart brengen en versterken van zijn contacten.	
Omstandigheden /wensen monitoren.	Resultaatgericht ondersteunen	Wacht niet af, is proactief en gaat eropaf. Is een rolmodel. Is erop gericht dat de klant zich beter kan redden en kan participeren. Doet zijn werk met passie. Coacht. Zoekt de dialoog.	Krachten herkennen, benoemen en versterken Acties formuleren op basis van krachteninventarisatie Inventarisatie en benutting van bronnen In staat zijn te werken in de natuurlijke omgeving van cliënten.		

